

บทที่ 2

สภาพทั่วไปของวรรณกรรมประเภทฉันท์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6

สมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 นับว่าเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของวรรณกรรมไทย เพราะในช่วงก่อนหน้านี้นี้ประเทศไทยได้เปิดประเทศและมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศตะวันตกทั้งด้านการทูตและการค้าอย่างกว้างขวาง การติดต่อกับประเทศตะวันตกก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการรับวัฒนธรรมและวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาใช้หลายด้าน เช่น การจัดระบบการปกครอง การคมนาคม การศึกษา และการแต่งวรรณกรรม เป็นต้น ในด้านการแต่งวรรณกรรมมีความเปลี่ยนแปลงจากเดิมมาก ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิตและผู้อ่านวรรณกรรมแบบแผน ตลอดจนแนวคิดทางวรรณกรรม วรรณกรรมร้อยกรองอันเป็นรูปแบบวรรณกรรมดั้งเดิมของไทยก็ได้รับผลกระทบจากการรับวัฒนธรรมและวิทยาการสมัยใหม่จากประเทศตะวันตกเช่นกัน

สิ่งสำคัญที่ทำให้วรรณกรรมร้อยกรองเปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ การส่งเสริมการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาจึงทรงริเริ่มตั้งโรงเรียนขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง เพื่อสอนพระราชโอรสพระราชธิดา พระบรมวงศานุวงศ์ และบุตรข้าราชการ ลักษณะของโรงเรียนเป็นโรงเรียนแผนใหม่ คือมีสถานที่เรียนและมีหลักสูตรที่แน่นอน ต่อมามีการตั้งโรงเรียนอีกหลายแห่ง ที่สำคัญคือ โรงเรียนวัดมหรธพาราม เป็นโรงเรียนสำหรับประชาชนแห่งแรก การศึกษาเจริญขึ้นโดยลำดับ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการ เพื่อดูแลรับผิดชอบการศึกษาสำหรับราษฎรอย่างแท้จริง ภายหลังกรมศึกษาธิการได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงธรรมการ

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 6 เริ่มมีการแบ่งหน้าที่ด้านการศึกษาระหว่างกระทรวงธรรมการ กับกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงนครบาล ทั้งสามหน่วยงานนี้ต้องพยายามช่วยการศึกษาให้ทั่วถึง และถือว่าเป็นหน้าที่ของเด็กชาย เด็กหญิงต้องพยายามเรียนให้อ่านออกเขียนได้ จนกระทั่ง พ.ศ. 2464 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา

พระราชบัญญัติประถมศึกษาอัน เป็นประโยชน์ต่อการขยายการศึกษาภายในประเทศออกไปอย่าง กว้างขวาง

นอกจากการขยายการศึกษาภายในประเทศแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวยังทรงส่งเสริมการ เรียนภาษาอังกฤษและทรงส่งพระราชโอรสและข้าราชการไป ศึกษาต่างประเทศยุโรป และทรงเปิดโอกาสให้บุตรข้าราชการสอบไล่เพื่อชิงทุนเล่าเรียนหลวง ในการไปศึกษาต่อยังต่างประเทศอีกด้วย

ผลของการศึกษา คือ ประชาชนสามารถอ่านออกเขียนได้และมีความรู้มากขึ้น ความ นิยมในการอ่านหนังสือ เพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อน วิธีการ เสพวรรณกรรมเปลี่ยนจากการฟังมาเป็นการ อ่าน ขณะเดียวกันมีสิ่งที่มาตอบสนองความสามารถในการอ่านของประชาชน คือ เหล่า- พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการที่กลับจากการไปศึกษาต่างประเทศได้นำวิทยาการต่าง ๆ วัฒนธรรม ความคิด และรูปแบบของวรรณกรรมจากประเทศตะวันตกมา เผยแพร่ในประเทศไทย ด้วย รูปแบบวรรณกรรมแบบตะวันตกนี้ได้แก่ หนังสือพิมพ์ บทความ เรื่องสั้น นวนิยาย และ ละครร้อง¹

ในสมัยนี้มีการออกวารสารและหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เรื่องที่ลงพิมพ์มีทั้ง เรื่องสั้น นวนิยาย ร้อยกรอง ความรู้ต่าง ๆ ตลอดจน เรื่อง เบ็ดเตล็ด แต่ร้อยแก้วมีแนวโน้มที่จะได้รับความนิยมมากขึ้นทั้งด้านการแต่งและการอ่าน เพราะการแต่งร้อยแก้วนั้นสะดวกรวดเร็ว เหมาะสมกับ สิ่งพิมพ์เร่งรีบ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน และวารสารรายสัปดาห์ ประกอบกับสมัยนี้การพิมพ์เจริญ ขึ้น สามารถพิมพ์หนังสือได้ เป็นจำนวนมากและรวดเร็วขึ้น ทำให้มีหนังสือและวารสารให้ประชาชน เลือกอ่านได้มากมาย

นอกจากนี้ผลที่ตามมาของความเจริญของการศึกษาและการรับรูปแบบวรรณกรรมจาก ประเทศตะวันตกทำให้เกิดอาชีพนักเขียน เนื่องจากมีการออกหนังสือพิมพ์และวารสารหลายฉบับ ทำให้เกิดการแข่งขันในระหว่างเจ้าของวารสารและหนังสือพิมพ์ ต่างพยายามเพิ่มความนิยมและ

¹ สุพรรณิ วราทร, "ประวัตินวนิยายไทยตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475," วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516, หน้า 61. (อัดสำเนา)

ยอดขายด้วยการชักชวนให้ผู้อ่าน เขียน เรื่องสนุก ๆ ส่งมาลงหนังสือของคุณ โดยการจ่ายค่าตอบแทนให้ เช่น หนังสือวชิรญาณบอกอัตราค่าลงเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

ราคาอย่างที่ ๑ คือ เรื่องใดที่ได้เรียบเรียงขึ้น นอกจากการแปลหรือคัดลอกมาจากที่อื่นอย่างหนึ่ง แลเรื่องใดที่แต่งขึ้น เองก็ดีหรือแปลแลเก็บสำเนาเรื่องมาจากอื่นก็ดี แลกลับประติดคิดแต่งเป็นเพลง กาพย์ กลอน ร่าย ฉันท์ ขึ้นตามสำเนานั้นอย่างหนึ่ง ในลักษณะเรื่องทั้ง ๒ อย่างดังกล่าวมานี้ คิดราคาให้ในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์เป็นราคา ๒๕ บาท

ราคาอย่างที่ ๒ คือ เรื่องใดที่ได้แปลมาจากภาษาอื่นมีภาษาอังกฤษเป็นต้นก็ดี แลเก็บเลือกคัดมาแต่ที่ต่าง ๆ เป็นเรื่องโบราณเก่าแก่ หรือเป็นเรื่องที่ยังมิได้มีแพร่หลาย ณ ที่ใดก็ดี ในเรื่องทั้ง ๒ อย่างนี้ คิดราคาให้ในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์เป็นราคา ๑ บาท

อย่างที่ ๓ เป็นส่วนพิเศษ คิดราคาให้แพงกว่าเรื่องอื่น ๆ คือ โคลง ในบาทหนึ่ง (๔ บทตัดเป็นโคลงหนึ่ง) คิดราคาให้ ๓๒ อัฐทุกโคลง เสมอไป²

นอกจากนี้ยังมีการจ้างนักเขียนประจำอีกด้วย จากข้อความที่ยกมากล่าวนี้ก็จะเห็นได้ว่า แม้จะมีการรับรูปแบบวรรณกรรมตะวันตกมาใช้และมีแนวโน้มที่จะได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็ตามแต่ร้อยกรองก็ยังคงเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งซึ่งเป็นที่ต้องการกันอยู่มาก เห็นได้จากการเชิญชวนให้แต่งกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ โดยให้ค่าตอบแทนราคาสูงเพราะถือว่าการแสดงฝีมือ ต้องอาศัยความพยายามและความสามารถมาก ร้อยกรองเหล่านี้นับเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องมีปรากฏในวารสารและหนังสือพิมพ์สมัยนั้นเสมอ นอกจากการพิมพ์ร้อยกรองในวารสารและหนังสือพิมพ์แล้ว ยังมีการพิมพ์ร้อยกรองเป็นเล่มซึ่งพิมพ์ในโอกาสต่าง ๆ อีกด้วย เช่น ของชำร่วยในโอกาสขึ้นปีใหม่หรืองานศพ เป็นต้น

ถึงแม้ว่าหลังจากสมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นต้นมา ปัญญาชนเริ่มเลื่อมความนิยมในการอ่านร้อยกรองเพราะร้อยกรองที่แต่งขึ้นในสมัยต่อมาคือ สมัยรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔ เป็นนิทาน คำกลอนประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่มีโครงเรื่องซ้ำซากและขาดลักษณะทางวรรณศิลป์ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ การแต่งร้อยกรองกระเตื้องขึ้นอย่างเห็นได้ชัด มีการแต่งกาพย์ กลอน โคลง

² ณะวชิรญาณ, "การแต่งหนังสือลงวชิรญาณ," วชิรญาณ ๒๑ (มิถุนายน ๒๔๔๐):

ฉันท์มากขึ้น ในจำนวนนี้หลายเรื่องแต่งได้ดีและมีการพิมพ์เผยแพร่ให้คนทั้งหลายได้เห็นแบบอย่างในการประพันธ์ที่ดี ร้อยกรองที่แต่งขึ้นในสมัยนี้ส่วนมากจะตีพิมพ์ในวารสารและหนังสือพิมพ์ ส่วนการกลั่นกรอง เพื่อให้ได้ร้อยกรองที่แต่งดีมีคุณภาพ เป็นหน้าที่ของคณะผู้จัดทำวารสาร และหนังสือพิมพ์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 วรรณกรรมร้อยกรองเฟื่องฟูถึงขีดสุด ปริมาณการแต่งร้อยกรองมากขึ้นกว่าสมัยรัชกาลที่ 5 และเป็นร้อยกรองที่แต่งดีด้วย ลักษณะร้อยกรองที่ปรากฏในสมัยนี้เปลี่ยนแนวการแต่งจากเรื่องเล่าและบทพรรณนาที่มีขนาดยาวกลายเป็นร้อยกรองขนาดสั้น ซึ่งเป็นพาหะแห่งความนึกคิด แต่ร้อยกรองขนาดยาวก็ยังมีปรากฏอยู่

ในบรรดาวรรณกรรมร้อยกรองทั้งหลาย วรรณกรรมร้อยกรองประเภทหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจและความนิยมอย่างยิ่ง เข้าใจว่ามากกว่าวรรณกรรมประเภทอื่นใดในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 นั่นคือ วรรณกรรมประเภทฉันท์ สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นสมัยที่วรรณกรรมประเภทฉันท์ เฟื่องฟูสูงกว่าสมัยใด ๆ ที่ผ่านมา สังเกตได้จากมีวรรณกรรมประเภทนี้เกิดขึ้นมากมายและมีหลายเล่มที่แต่งให้ตีถึงขั้นเป็นวรรณคดี เช่น บทละครพูดคำฉันท์ เรื่องมัทนะพาธา พระนลคำฉันท์ เฉลิมพระเกียรติกษัตริย์คำฉันท์ อิลราชคำฉันท์ สามัคคีเภทคำฉันท์ คำฉันท์ ยอเกียรติชาวนครราชสีมา เป็นต้น

2.1 ความเฟื่องฟูของวรรณกรรมประเภทฉันท์

ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 มีความนิยมอ่านและแต่งวรรณกรรมประเภทฉันท์ กันอย่างแพร่หลายกว่าสมัยใด ๆ สังเกตได้จากเนื้อที่สำหรับพิมพ์ร้อยกรองในวารสารและหนังสือพิมพ์ ส่วนใหญ่จะลงพิมพ์ร้อยกรองประเภทฉันท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าคณะผู้จัดทำวารสารหรือหนังสือพิมพ์ฉบับใดมีนักเขียนประจำที่มีใจรักทางการแต่งฉันท์แล้ว ยิ่งจะผลิตผลงานประเภทนี้ออกมาเสมอ ๆ เช่น นายชิต บุรทัต เป็นนักเขียนประจำของหนังสือพิมพ์ศรีกรุงและประดูใหม่ เหตุที่เป็นเช่นนี้สันนิษฐานได้ว่า เกิดจากความนิยมแต่งฉันท์ตาม ๆ กันและวรรณกรรมที่ประพันธ์ด้วยฉันท์ มีความไพเราะ แปลกหูอันเนื่องมาจากจังหวะของเสียงคำครุ-ลหุ และการร้อยกรองคำเข้าด้วยกัน

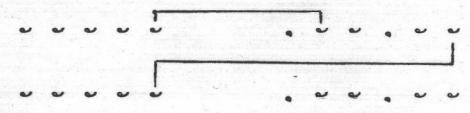
เมื่อเกิดความนิยมแต่งวรรณกรรมประเภทฉันท์กันมาก ผลที่ตามมาก็คือ การคิดค้น พัฒนาปรับปรุง รูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมประเภทนี้ให้น่าสนใจยิ่งขึ้น วรรณกรรมประเภทฉันท์ในสมัยนี้มีทั้งขนาดสั้นและขนาดยาว บ้างแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท์ล้วน ซึ่งอาจจะใช้ฉันท์

ชนิดเดียวกันตลอดทั้งบท เช่น เหมันตฤดู ของ นายชิต บุรทัต แต่งด้วยอินทริเชียรฉันท 11 หรือใช้ฉันทหลายชนิดมาแต่งประกอบกัน เช่น เสียงสิงคาล ของ นายชิต บุรทัต ประกอบด้วย อินทริเชียรฉันท 11 วสันตฉันท 14 อธิสังฉันท 20 ภูงคประยาตฉันท 12 บ้างใช้ ฉันทสลับกับกาพย์ เรียกว่า คำฉันท เช่น เฉลิมพระเกียรติยศศรีคำฉันท ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นอกจากนี้ยังมีการนำคำประพันธ์ประเภทฉันทไปแต่งประกอบกับ วรรณกรรมประเภทอื่นด้วย เช่น พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว เป็นต้น

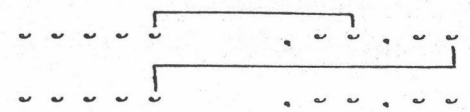
ลักษณะการแต่งวรรณกรรมประเภทฉันทมีทั้งที่เป็นเรื่องเล่า เช่น คำฉันทเรื่อง นางโสภณีกัษราภษ ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เป็นการพรรณนา เช่น คำฉันทอุชฎีสังเวศกล่อมพระคชาธารสำคัญฉบับต่าง ๆ วัสสานฤดู ของ นายชิต บุรทัต เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือชักชวนให้คล้อยตาม เช่น ขอชวนสหายให้มี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริติปรารมภ์ ของ นายชิต บุรทัต หรือเป็นการแต่งขึ้นในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น ฉันทอนุสาวรีย์แห่งความรัก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จาริกไว้ ณ อนุสาวรีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ เป็นต้น

วรรณกรรมประเภทฉันทมีความเฟื่องฟูถึงขนาด มีการพลิกแพลงใช้ในรูปแบบอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการนำไปเล่าเรื่อง พรรณนา หรือแต่งเฉพาะโอกาส เช่น การเล่นทายปริศนา อักษรไขว้ด้วยการตอบปัญหาเป็นฉันทในด้านฉันทลักษณะนั้น มีการดัดแปลงแผนผังคำประพันธ์ประเภทฉันทให้แต่งง่ายและมีความไพเราะยิ่งขึ้น เช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแผนผังของสาลินีฉันทเสียใหม่ ด้วยการเปลี่ยนตำแหน่งคำครุ-สุ

แบบเดิมในพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส

กริในสมัยต่อมานิยมเลื่อนสัมผัสในวรรคที่ 2 จากตัวที่ 2 มาเป็นตัวที่ 3 ดังนี้

มีข้อบังคับ เกี่ยวกับ เรื่องคำครุคำหมา เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับการแต่งโคลงซึ่งแต่งยากเพราะมี ข้อบังคับเรื่องคำเอกคำโท ถ้าผู้ใดแต่งฉันทได้ ถือว่ามีความสามารถด้านการประพันธ์สูง ยิ่ง แต่งได้ไพเราะ ยิ่งได้รับการยกย่องมาก ดังนั้นการแต่งฉันทในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 จึงเป็นไปในแง่การประกวดประชันแสดงฝีมือกัน ใครแต่งฉันทได้หรือแต่งได้ดี นับว่ามีความสามารถ

2.2 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้การแต่งวรรณกรรมประเภทฉันทเพียงพอ ได้แก่

2.2.1 บทบาทของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมวรรณกรรมและการมอบ เครื่องหมาย เกียรติคุณหรือรางวัลวรรณกรรม เพื่อให้เกิดความ เข้าใจกระจ่างจะแยกอธิบาย เป็นหัวข้อต่าง ต่อไปนี้

2.2.1.1 หน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมวรรณกรรม หน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทสำคัญ ในการส่งเสริมการประพันธ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 มี 2 หน่วยงาน

ก. โบราณคดีสโมสร เป็นหน่วยงานแรกที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเนื่องในงานพระราชพิธีรัชมงคล เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ร.ศ.126 (พ.ศ.2450) หน่วยงานนี้มีหน้าที่สำคัญ คือ มุ่งศึกษาเรื่องราวของ ประเทศไทยทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ไม่เพียงแต่เท่านั้นการดำเนินงานของโบราณคดี สโมสรยัง เป็นการส่งเสริมการประพันธ์ไทยอีกด้วย ทำให้มีการเผยแพร่หนังสือเป็นจำนวนมาก เช่น ลิลิตยวนพ่าย ทวาทศมาส นิราศพระยาตรัง เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชลัญจกรมังกรคาบแก้ว เป็นดวงตราประจำโบราณคดีสโมสร เพื่อประทับบนหนังสือที่ได้รับการคัดเลือกว่าแต่งดี และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์ขึ้นตามความเห็นชอบของโบราณคดีสโมสร หนังสือที่ได้รับการประทับพระราชลัญจกรมังกรคาบแก้ว ถือว่าเป็นวรรณคดีคือหนังสือที่แต่งดี ความสำคัญของโบราณคดีสโมสร คือ นับเป็นหน่วยงานแรกที่ตั้งขึ้น เพื่อคัดเลือกหนังสือ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้มุ่งเน้นส่งเสริมทางด้านวรรณกรรมและอักษรศาสตร์โดยตรง แต่ก็มีความสำคัญในฐานะที่เป็นแนวทางให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริตั้งวรรณคดีสโมสรขึ้นเพื่อทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมอย่างแท้จริง

ข. วรรณคดีสโมสร มีความคิดสืบเนื่องมาจากการตั้งโบราณคดี สโมสร ประกอบพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริด้วยพระองค์เองที่จะ ทรงตั้งสมาคมเพื่ออุทิศส่งเสริมการประพันธ์และหนังสือที่แต่งดี ด้วยมีพระราชวินิจฉัยว่า

ทุกวันนี้ผู้แต่งหนังสือและผู้อ่านหนังสือก็มีมากกว่าแต่ก่อนทั้งสองจำพวก แต่ฝ่ายข้างผู้แต่งยังไม่ใครจะเอาใจใส่ในทางภาษา ฤาพยายามแต่ง เรื่องอันประกอบด้วยคุณวิชาสารประโยชน์ มักแต่งเอาอย่างผู้อื่นตาม ๆ กันไปที่แปลจากภาษาต่างประเทศก็มักแปล แต่หนังสือซึ่งเป็นเรื่องอย่าง เลวในภาษานั้น ๆ แลมักชอบหันเหียนเปลี่ยนวิธีเรียบเรียงภาษาไทยตาม ประโยคภาษาต่างประเทศด้วยความโง่เขลาแลสำคัญว่าโวหารอย่างนั้น เป็นของเหมาะเจาะสมควรแก่สมัยใหม่ มิได้รู้ว่าการที่ทำอย่างนั้นเป็น การทำลายภาษาของตนเองให้เสียไป ส่วนผู้ที่อยากจะอ่านหนังสือก็พบ แต่หนังสือที่กล่าวมานี้มากขึ้นทุกที บางคนจนถึงไปหลงนิยมนว่า ภาษาแล วิธีแต่งหนังสือ เช่นว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างดีที่เกิดขึ้นในวิชาหนังสือ สมัยใหม่ เมื่อการเป็นอยู่ดังนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่าสมควรจะจัดการ อย่างใดอย่าง ๑ อุคตหนูวิชาแต่งหนังสือภาษาไทยให้ดีขึ้น แลพันความ เข้าใจผิดทั้งผู้แต่งและผู้อ่าน ดังกล่าวมาแลท่านเองดังที่สมเด็จพระบรมชนกนาถได้ทรงทำนุบำรุงการศึกษาโบราณคดีมาแต่ก่อน⁴

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติจัด ตั้งวรรณคดีสโมสรขึ้น เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 โดยที่พระองค์เองทรงดำรงตำแหน่ง สภานายกของสโมสร

ในการพิจารณาหนังสือที่จะเข้าข่ายได้รับการยกย่องจาก วรรณคดีสโมสรมีการกำหนดว่า หนังสือที่จะคัดเลือกมี 5 ประเภท ได้แก่

๑. กวีนิพนธ์ คือ เปนโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน
๒. ลครไทย คือ แต่งเปนกลอน ๘ มีกำหนดหน้าพาทย์ ฯลฯ
๓. นิทาน คือ เรื่องราวอันผูกขึ้น และแต่งเปนร้อยแก้ว
๔. ลครพูด
๕. อธิบาย (คือ "เอ็สเซย์" ฤา "แปมเฟลต") แสดงด้วยศิลปวิทยา

⁴ ینگเยาว์ กาญจนจากรี, "วรรณคดีสโมสร," สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เล่ม 2 คณะกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานเปิดทอวชิราวุธานุสรณ์ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2524 (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทยการพิมพ์, 2524), หน้า 646.

ฤทธิการอย่างใดอย่าง (แต่ไม่ใช่ตำราฤทธิแบบเรียน)⁵

ส่วนลักษณะหนังสือดี กำหนดไว้ 2 ประการคือ

- ๑) เป็นหนังสือที่ดี กล่าวคือ เป็นเรื่องที่เหมาะสมซึ่งสาธารณะชนจะอ่านได้โดยไม่เสียประโยชน์ คือ ไม่เป็นเรื่องทฤษฎี ฤทธิเป็นเรื่องที่ชักจูงความคิดผู้อ่านไปในทางอันไม่เป็นแก่นสาร ฤทธิซึ่งจะชวนให้คิดวุ่นวายไปในทางการเมืองอันจน เป็นเรื่องรำคาญแก่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้ เป็นต้น
- ๒) เป็นเรื่องที่แต่งดี ใช้วิธีเรียบเรียงอย่างใด ๆ ก็ตาม แต่ต้องให้เป็นภาษาไทย อันที่ถูกต้องตามเยี่ยงที่ใช้ในโบราณกาลฤทธิในบัดยุคสมัยกาลก็ได้ไม่ใช่ภาษาซึ่งเลียนภาษาต่างประเทศ ฤทธิใช้วิธีผูกประโยคประธานตามแบบภาษาต่างประเทศ⁶

ส่วนเครื่องหมายประจำวรรณคดีสโมสร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชลัญจกรพระคเณศร์

สำหรับวรรณคดีสโมสร เพื่อประทับแก่หนังสือที่ได้รับคัดเลือกกว่า เป็นหนังสือดี ในการคัดเลือกหนังสือคตินั้น คณะกรรมการของวรรณคดีสโมสรจะพิจารณาทั้งหนังสือโบราณและหนังสือใหม่ที่แต่งขึ้นในรัชกาลที่ 6 เอง แต่เนื่องจากมีหนังสือเป็นจำนวนมาก การพิจารณาอาจจะไม่ทั่วถึง ดังนั้นหนังสือที่ไม่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรก็มิได้หมายความว่า หนังสือเล่มนั้นจะเป็นหนังสือไม่ดี ส่วนหนังสือที่เคยได้รับการพิจารณาแล้วครั้งหนึ่ง แต่ยังคงได้ไม่ดีพอ วรรณคดีสโมสรยังเปิดโอกาสให้เจ้าของนำไปแก้ไขตกแต่งใหม่ให้ดีขึ้น สามารถส่งให้คณะกรรมการวรรณคดีสโมสรพิจารณาหนังสือเล่มนั้นได้อีกครั้งหนึ่ง

ตัวอย่างหนังสือที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสร เช่น

ลิลิตพระลอ เป็นยอดแห่งลิลิต สมุทรโฆษคำฉันท์ เป็นยอดแห่งคำฉันท์ เป็นต้น มีข้อสังเกต คือ หนังสือที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีถึง 3 เรื่องในจำนวนหนังสือที่ได้รับการยกย่องทั้งหมด 10 เรื่อง ได้แก่ หัวใจนักรบยอดแห่งบทละครพูด พระนลคำหลวงยอดแห่งกรนิพนธ์ และมีทนะพาธายอดแห่งละครพูดคำฉันท์ ทั้งสามเรื่องนี้เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 6 นอกจากนั้นแล้วเป็นหนังสือโบราณ

⁵ นงเยาว์ กาญจนจარი, "วรรณคดีสโมสร," สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เล่ม 2, หน้า 648.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

อนึ่งวรรณคดีสโมสรพยายามจูงใจด้วยการให้ผลประโยชน์
 ตอบแทนแก่ผู้แต่งหนังสือ ด้วยการประทับพระราชลัญจกรสำหรับวรรณคดีสโมสร และถ้า
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่าสมควร จะพระราชทานรางวัลแก่
 ผู้แต่งเป็นพิเศษอีกด้วย กิจการของวรรณคดีสโมสรเป็นไปด้วยดี จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อ พ.ศ. 2468 กิจการของวรรณคดีสโมสรก็สิ้นสุด
 ลงด้วย นับว่าวรรณคดีสโมสรเป็นต้นเค้าในการส่งเสริมและสนับสนุนวรรณกรรมของชาติที่
 รัฐได้จัดขึ้นอย่าง เป็นทางการ เป็นครั้งแรก⁷

2.2.1.2 การมอบ เครื่องหมายเกียรติคุณหรือรางวัลวรรณกรรม การมอบ เครื่องหมาย
 เกียรติคุณหรือรางวัลวรรณกรรม เริ่มมีขึ้นอย่าง เป็นทางการ เป็น ครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อ
 ส่งเสริมให้มีการแต่งหนังสือดีมากขึ้น เครื่องหมาย เกียรติคุณหรือรางวัลวรรณกรรม เหล่านี้ได้แก่

ก. เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง เหรียญนี้ขึ้น เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2425 ใน
 วาระครบรอบ 100 ปีกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อพระราชทานให้แก่ผู้ที่กระทำการอันเป็นเกียรติคุณ 5
 ประการ คือ ราชการในพระองค์ ราชการแผ่นดิน ศิลปวิทยา ความกรุณาและความกล้าหาญ
 ส่วน เข็มศิลปวิทยาสั่งขึ้นเพื่อพระราชทานแก่นักปราชญ์ ราชกวี นายช่างผู้ที่มีฝีมือซึ่งคิดสร้าง
 สิ่งที่มีประโยชน์หรือผู้ที่ได้แต่งหนังสือ ตำราวิชาต่าง ๆ ทั้งของเก่าและใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อ
 ราชการและแผ่นดิน

เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยานี้ พระมหากษัตริย์ พระราชทาน
 เป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้รับ แต่ถ้าผู้รับหรือทายาทของผู้รับ เหรียญประพฤติตนไม่สมเกียรติ อาจทรง
 เรียกคืนได้ ผู้ที่มีเกียรติได้รับ เหรียญนี้ ได้แก่ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี
 พระยาอุปกิตศิลปสาร พระยาศรีสุนทรโวหาร เป็นต้น การได้รับ เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา
 จึงนับ เป็นจุดมุ่งหมายอีกอย่างหนึ่งของนักปราชญ์และกวี เพราะเป็น เครื่องหมาย เกียรติคุณทาง
 วรรณศิลป์ซึ่ง เป็นการส่งเสริมวรรณกรรมอย่างหนึ่ง

⁷ นวลจันทร์ รัตนกร และคณะ, ปกิณกะ เรื่องหนังสือในสมัยรัตนโกสินทร์
 (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2524), หน้า 132.

ข. เจริญวิชิรญาณ การสร้าง เจริญวิชิรญาณเกิดขึ้นภายหลังการ
จัดตั้งหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งมีจุดมุ่งหมาย เพื่อดำเนินการส่งเสริมการแต่งหนังสือ พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า การแสวงหาความรู้จากหนังสือแต่อย่างเดียวนั้น
นั้นยังไม่เพียงพอ ควรจะมีการตอบแทนแก่ผู้แต่งและเรียบเรียงหนังสือด้วย จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญและประกาศนียบัตรขึ้น สำหรับพระราชทาน เป็นรางวัลแก่ผู้แต่ง
หนังสือดีในนามของหอพระสมุดวชิรญาณ ด้วยการตราเป็นพระราชบัญญัติ เมื่อวันที่ 25 กันยายน
ร.ศ.108 (พ.ศ.2432) ข้อกำหนดในการคัดเลือกหนังสือที่จะได้รับ เหรียญวิชิรญาณต้องมีลักษณะ
ดังนี้คือ ต้องเป็นคำที่กล่าวเป็นสุภาษิตอย่างหนึ่ง บริบูรณ์ด้วยความคิดอย่างหนึ่ง และมีคุณวิเศษ
โดยเฉพาะอีกอย่างหนึ่ง ส่วนประเภทของหนังสือที่กำหนดว่า เข้าข่ายการพิจารณาได้แก่ คำรา
เรียนที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เรื่องที่ให้ความรู้ ร้อยกรอง คือ กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ และ
ร้อยแก้วคือความเรียงที่ไพเราะ การแปลคำรา และแบบแผนที่ช่วยในการสังเกตหรือกำหนดให้
ง่ายขึ้น

การได้รับ เหรียญวิชิรญาณนั้น กวีคนหนึ่งจะได้รับ เหรียญนี้เพียงครั้ง
เดียว แต่ถ้าผู้นั้นแต่งหนังสือดี เรื่องอื่น ๆ อีก จะได้รับพระราชทานประกาศนียบัตรกำกับทุกครั้ง
ไป ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับ เหรียญวิชิรญาณ เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
ทรงนิพนธ์ลิลิตตะเลงพ่าย พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) แต่งคำราชาภาษาไทย
ชุดมูลบทบรรพกิจ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์พระนลคำหลวง
 เป็นต้น

หน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมวรรณกรรมและการให้ เครื่องหมาย เกียรติคุณหรือ
รางวัลวรรณกรรม แม้จะไม่เกี่ยวข้องแม้จะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงแต่ก็มีบทบาทต่อการเฟื่องฟูของ
อยู่ไม่น้อย จะเห็นได้จากการที่ฉันทน์มัก เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่ได้รับกำหนดไว้ในประเภท
หลงหนังสือที่มีโอกาสได้รับรางวัลหรือการยกย่องอยู่เสมอ

วรรณกรรมคำฉันท์ที่ได้รับรางวัลเป็นครั้งแรก คือ อุเทนคำฉันท์ ของพระยา
อิศารานุภาพ (อ้น) แต่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับ
พระราชทานเงิน 4 ชั่ง เป็นรางวัล ส่วนในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ก็มีวรรณกรรม
ประเภทฉันทน์หลายเล่มที่ได้รับการยกย่องหรือได้รับรางวัลต่าง ๆ ด้วย ได้แก่ การที่วรรณคดี

สโมสรมย่องสมทรโษษค้ำฉนทให้ เป็นยอศแห่งค้ำฉนท และยอศย่องมัทนะพหคหให้ เป็นยอศแห่ง
 บทลศครพุดค้ำฉนท สึ่งเหล่านึ้อาจเป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่มิฝีมือในการแต่งฉนท หรือผู้ที่ช้ำนญการ
 ร้อยกรองได้ทลลงแต่งฉนท ถ้ำขัดเกลาให้ดีก็สมารทพิชิตรางวัลอันทรง เกียรตินึ้ได้ ซึ่งนับว่า
 เป็นการแสดงสมารทอย่างหนึ่ง เข้าใจค้ำคงมีผู้ประพันธ์จำนวนไม่น้อยที่แต่งวรรณกรรม
 ประเภทฉนทขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ด้วยเหตุผลนี้

2.2.2 บทบาทของบุคคลสำคัญซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมงานประพันธ์ สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง
 ที่ทำให้วรรณกรรมประเภทฉนทเฟื่องฟูในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 คือ การอุปถัมภ์กวี
 ส่งเสริมให้ได้มีโอกาสสร้างและเผยแพร่ผลงาน ผู้ที่จะสามารถอุปถัมภ์กวีได้ต้องอยู่ในสถานภาพ
 ที่สูงส่ง มีตำแหน่งหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานด้านวรรณกรรมหรือมีกำลังทรัพย์เพียงพอ การอุปถัมภ์
 กวีนั้น มีตั้งแต่การให้รางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงชั้นเลี้ยงดูให้มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย ดังนั้น
 ผู้ที่จะสามารถอุปถัมภ์กวีได้ก็มีแต่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้น ซึ่งจะได้กล่าว
 แยกเป็น 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

2.2.2.1 พระมหากษัตริย์กับพระราชนิพนธ์ประเภทฉนท

ตั้งแต่โบราณกาลมา พระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม
 การประพันธ์ ถึงแม้ว่าพระองค์จะมีได้ทรงเป็นกวี แต่ก็มีพระบรมราชโองการให้นักปราชญ์ราชกว
 ทำหน้าที่นี้แทน เช่น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงมีพระบรมราชโองการให้นักปราชญ์ราชกว
 แต่งมหาชาติคำหลวง เป็นต้น

แต่ถ้าสมัยใดพระมหากษัตริย์ทรงมีพระปรีชาญาณทางการกวีเอง การกวีจะ
 รุ่งเรืองมาก เนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการคือ พระมหากษัตริย์ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรม
 เป็นจำนวนมากประการหนึ่ง และอิทธิพลจากการที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรม
 เป็นจำนวนมากนี้เองทำให้ข้าราชการและประชาชนแต่งวรรณกรรมขึ้นตามรอยพระยุคลบาทบ้าง
 เมื่อเกิดความนิยมแต่งวรรณกรรมเช่นนี้ การกวีจึงรุ่งเรือง

ความเฟื่องฟูของวรรณกรรมประเภทฉนทในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6
 ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันในสมัยรัชกาลที่ 5 จะสังเกตได้ไม่ชัดเจนนัก แต่ในสมัยรัชกาลที่ 6
 อันเป็นสมัยที่ฉนทเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
 เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชนิยมในการร้อยกรองทุกประเภท จะเห็นได้ว่าเกิดความ
 นิยมแต่งฉนทกันอย่างกว้างขวาง บุคคลสำคัญที่มีส่วนในการส่งเสริมให้วรรณกรรมประเภทนี้
 เฟื่องฟู คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยส่วนพระองค์แล้วทรงพระราชนิพนธ์

วรรณกรรมประเภทฉันทโวหลายเรื่อง มีทั้งเรื่องขนาดยาวและขนาดสั้น บทสอน บทปลุกใจ การให้ข้อคิด และเรื่องบันเทิง ได้แก่ มัทนะพาธา ปรียทรรคิกา มนุษย์สรวยหรือไม่สรวย? อาเศียรวาท 2464 มงคลสูตรคำฉันท์ ขอชวนสหายให้มี คาถาประสิทธิ์พรแก่เสือป่า ปีใหม่ พ.ศ.2462 ราฟิ่ง ชุมพลเสื่อ หลังปกดุสิตสมิต ใครเป็นใครในดุสิตสมิต (เสือป่า) คาถาฉันทกรบ คาถาสมุทรเสนา 2459 คำอำนวยการ เมาโอและจูเลียต ชมประทีปในงานเฉลิมพระชนมพรรษา ทหารกลับราชการสงคราม พระพระราชทานพระนางเจ้าสุวัทนา รุบี ซีรติ มัจจัน นามุโคตต์ น ซีรติ คำอำนวยการและโอวาท ต้อนรับทหารไทย แสดงว่าโปรดการพระราชนิพนธ์ฉันทไม่น้อย และทรงพอพระราชหฤทัยที่มีกวีที่มีความสามารถด้านการแต่งฉันทเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ หลายท่าน ดังปรากฏในคำนำของอิสรราชคำฉันท์ตอนหนึ่งว่า

ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีที่ได้เห็นว่า ในรัชกาลของข้าพเจ้าได้มีจินตกร⁸ ซึ่งสามารถจะแต่งฉันทภาษาไทยได้หลายคนแล้ว และหลวงสารประเสริฐผู้แต่งเรื่องอิสรราชคำฉันท์นี้เป็นคน๑ ในหมู่นั้น ข้าพเจ้าจึงมีความยินดีเขียนคำนำนี้ให้หลวงสารประเสริฐ เพื่อแสดงความพอใจแก่ข้าพเจ้า ณ บัดนี้⁸

ขณะเดียวกันการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศพระเจตนารมณ์ ซึ่งเกี่ยวกับการประพันธ์ฉันทอย่างชัดเจนเช่นนี้ ทำให้บุคคลทั่วไปทราบว่าพระองค์โปรดวรรณกรรมประเภทนี้ จึงได้พยายามสร้างผลงานวรรณกรรมประเภทฉันทขึ้นด้วยความรักและความศรัทธาที่มีต่อองค์ประมุขของชาติ เพื่อให้เป็นที่พอพระราชหฤทัย นอกจากนี้ยังมีการแต่งวรรณกรรมประเภทฉันทเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายอีกด้วย เช่น หลวงธรรมาภิรมย์ (ถึก จิตรกรถึก) แต่งวินนิศวานิชคำฉันท์ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และแต่งธรรมบรรณาการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลวงสารประเสริฐ (ผัน สาลักษณ์) แต่งอิสรราชคำฉันท์ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ดังนั้นการพระราชนิพนธ์วรรณกรรมประเภทฉันทของพระมหากษัตริย์จึงมีผลทำให้ความนิยมในการประพันธ์วรรณกรรมประเภทฉันทเพิ่มขึ้น

⁸ พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์), อิสรราชคำฉันท์, พิมพ์ครั้งที่ 27 (กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2523), หน้า ๖.

2.2.2.2 พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์กับการอุปถัมภ์กวี

สิ่งสำคัญที่ส่งเสริมให้วรรณกรรมประเภทฉันทน์เฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 คือ การอุปถัมภ์กวี สังเกตเห็นได้ชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้การสนับสนุนกวีอย่างจริงจังในทุกวิถีทาง ดังพระราชดำริที่ปรากฏในอารัมภกถาของหนังสือเรื่องพระนลคำหลวงว่า

กวีสง่าแมน	มณีสาร
คำเพราะคือสังวาลย์	กอบแก้ว
ควรเพิ่มพีระยะการ	กวีเวท เทอญพ้อ
กอบกิจประเสริฐแล้ว	ไปต้องร้อนตัว
อย่ากลัวถูกตีฟัน	เกินสมัย หน่อยเลย
ใครเขาจะกัซังใคร	อย่าเก้อ
ไทยเราอักษรไทย	เราแต่ง สีฮา
ใครดีลือคือ เสือ	ไม่รู้สีสา
นานาประเทศล้วน	นับถือ
คนที่รู้หนังสือ	แต่งได้
ใครเกลียดอักษรคือ	คนป่า
ใครเขาจะกวีไซร์	แน่แท้คนดง ⁹

ในด้านการแต่งวรรณกรรมประเภทฉันทน์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้การอุปถัมภ์กวีที่มีฝีมือด้านการแต่งฉันทน์หลายท่าน เช่น พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์) ชิต บุรทัต หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรกถึก) เป็นต้น วิธีการอุปถัมภ์กวีของพระองค์ท่านมีหลายวิธีดังต่อไปนี้

ก. ทรงพระราชนิพนธ์ค่านำพระราชทาน เช่น อิลราชคำฉันทน์ เป็นต้น ในการพระราชทานค่านำของเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศพระเจตนารมณ์ในการอุปถัมภ์กวีไว้อย่างชัดเจน

อนึ่งข้าพเจ้าถือโอกาสนี้เพื่อแสดงว่า ถ้าแม่ผู้ใดซึ่งริเริ่มจะนิพนธ์โคลง ฉันทน์ กาพย์ กลอน มีความปรารถนาจะให้ข้าพเจ้าตรวจและแนะนำ อย่างที่ข้าพเจ้าได้ช่วยหลวงสารประเสริฐมาแล้วนี้ ถึง

⁹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระนลคำหลวง (กรุงเทพฯ:

แม้ว่าจะไม่ได้เป็นผู้ที่คุ้นเคยกับข้าพเจ้าแล้วแต่ก่อนก็ตาม ข้าพเจ้าก็จะยินดีช่วยตรวจและแสดงความเห็นเท่าที่ข้าพเจ้าสามารถจะทำได้ เพื่อช่วยอนุเคราะห์ผู้ที่มีความพอใจในทางจิตนภวินิพนธ์แลเพื่อประโยชน์แก่วิชากริชของไทยเรานั้นด้วย¹⁰

ข. ทรงแนะนำเรื่องให้แต่ง เช่น อิลราชคำฉันท์ มีต้นเรื่องอยู่ในพระราชนิพนธ์เรื่องบ่อเกิดรามเกียรติ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งอยู่ในอุตรกัณฑ์ในรามยณะ

ค. ทรงแนะนำและตรวจแก้ไขต้นฉบับ เช่น พระยาบุรินวราชรัฐแปลเรื่อง "The War of Polish Succession" ได้นำต้นฉบับขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ทรงตรวจแก้ไข¹¹ นอกจากนี้ยังทรงพระราชทานความรู้เพิ่มเติม ซึ่งอาจจะ เป็นความรู้ที่ทรงมีอยู่แล้ว หรือถ้าไม่ทรงทราบจะทรงค้นคว้ามาพระราชทาน เช่น ทรงแสดงความรู้เกี่ยวกับพิธีอัสวเมธพระราชทานแก่หลวงสารประเสริฐ (ผัน สาลักษณ์) เพื่อประกอบการแต่งอิลราชคำฉันท์

ง. พระราชทานค่าใช้จ่ายในการจัดพิมพ์หนังสือ เช่น อิลราชคำฉันท์ เป็นต้น

จ. พระราชทานบรรดาศักดิ์เลื่อนให้สูงขึ้น เช่น พระสารประเสริฐ (ผัน สาลักษณ์) แต่งอิลราชคำฉันท์ได้ไม่นาน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาศรีสุนทรโวหาร และโปรดเกล้าฯ เลื่อนพระยาศรีสุนทรโวหาร (กมล สาลักษณ์) ผู้บิดาเป็นพระยาศรีสุริยปริชา¹²

¹⁰ พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์), อิลราชคำฉันท์, หน้า ง-จ.

¹¹ กุหลาบ ไม้เรียง, "วิจารณ์เรื่องมัทนะพาธาหรือตำนานดอกกุหลาบ บทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว," วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2489, หน้า 22-23. (อัดสำเนา)

¹² หม่อมเจ้า จันทรจิรายุวัฒน์ รัชนี้, นักกลอนม่อนเข้าแซ่, ไฉไล และอุษา เทพหัสดิน ณ อยุธยา รวบรวมและเรียบเรียงในวโรกาสที่ครบรอบร้อยปี น.ม.ส. และครูเทพ (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2520), หน้า 31.

ฉ. พระราชทานเงินรางวัล เช่น หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรกถึก) ได้รับพระราชทานเงินรางวัล 600 บาท เนื่องในโอกาสที่แต่งคำฉันท์ดุขฎิสังเวยก ล้อมพระเสวตรวชิรพาหะข้าง เือกคู่พระบารมีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ช. พระราชทานนามสกุล เช่น นายชิต บุรทัต แต่งกาพย์ ปลุกใจเรื่องชาติปิยานุสรณ์เป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยิ่งนัก ดังปรากฏในบทความเรื่อง กวีสองชั้น ของนายชิต บุรทัต ว่า ทรงมีพระราชดำรัสกับพระยาธนกัจรีรักษา บรรณาธิการ

- . . . ทรงมีพระราชดำรัสกับพระยาธนกัจรีรักษา บรรณาธิการ (หนังสือ สมุทสารรายเดือนของราชนาวิสมาคม - ผู้เขียน) ถึงบทปลุกใจ อันมีคุณค่านี้ว่า "ให้มันขอนามสกุลมา ข้าจะให้"

และในบทความเดียวกันนี้ยังมีข้อความต่อไปอีกว่า

- . . . ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสังเกตว่าความหมายนามสกุล "บุรทัต" ซึ่งแปลได้ว่า "ให้ก่อนแล้ว" ของอีกนัยหนึ่งคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยอมรับปรีชาสามารถของกวีชิตและทรงพระราชทานนามสกุลให้ก่อนพูดขอ หรือ "ให้ก่อนแล้ว" ในพระทัย¹³

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามอุปถัมภ์กวีเพื่อให้เกิดกำลังใจในการสร้างผลงานที่มีคุณค่า และได้ผลเป็นที่น่าพอใจยิ่ง เพราะมีกวีฝีปากเอกทางฉันทเกิดขึ้นหลายท่าน และฉันทยังเป็นวรรณกรรมร้อยกรองที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายที่สุดในสมัยนี้อีกด้วย

พระบรมวงศานุวงศ์อีกพระองค์หนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะผู้อุปถัมภ์กวี คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เนื่องจากในช่วงรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมหนังสือดีและวรรณกรรมโดยตรง จึงทรงมีโอกาสสนับสนุนกวีหลายท่าน กวีที่ได้รับการอุปถัมภ์จากพระองค์จนกระทั่งกลายเป็นกวีเอกแห่งสมัย ได้แก่ หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรกถึก) และ นายชิต บุรทัต

¹³ พิศยา ว่องกุล, "กวีสองชั้นของชิต บุรทัต," ภาษาและหนังสือ 18, 1 (เมษายน-กันยายน 2528): 42-43.

สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพทรงชื่นชมฝีมือการแต่งฉันทของหลวงธรรมาภิมณฑ์ จึงทรงช่วยสนับสนุนให้ท่านได้มีโอกาสสร้างและเผยแพร่ผลงานหลายเรื่อง ในสมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์โคลง เรื่องนิทานของ เซกสเบีย เรื่อง เมอซันต์ออฟเวนิส ประทานแก่หลวงธรรมาภิมณฑ์เพื่อนำไปแต่ง เป็นวินิศวานิชคำฉันท ภายหลังหลวงธรรมาภิมณฑ์ได้นำเรื่องนี้ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก หลังจากนั้นมีการพิมพ์เผยแพร่อีกหลายครั้ง ต่อมาสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพยังทรงแนะนำให้พิมพ์เรื่องนี้แจกในงานศพ รองอำมาตย์หลวงศิริฤการโกสิต (บ่อม ธนะสิริ) วม., จพ. เมื่อ พ.ศ. 2459 เพื่อเป็นการเผยแพร่ฝีมือการประพันธ์ฉันทของหลวงธรรมาภิมณฑ์ให้เป็นที่ประจักษ์ ส่วนเรื่อง เบลิลิศาฉันท เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพประทานโคลง เรื่องมาให้แต่ง

ครั้นมาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 หลวงธรรมาภิมณฑ์ได้แต่งฉันทสมโภชพระมหาเศวตฉัตรในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล เมื่อ พ.ศ. 2454 ร่วมกับกวีสำคัญท่านอื่น และได้แต่งประชุมลำนำหรือบรรพทวิวิจิตร ทั้งสองเรื่องนี้ล้วนเกิดขึ้นจากพระบัญชาของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพทั้งสิ้น

นายชิต บุรทัต เป็นกวีเอกอีกท่านหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนจากสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพและทรงท่านายว่านายชิต บุรทัตจะต้องเป็นจินตกริคนหนึ่งในรัชกาลที่ 6 ดังนั้นสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ จึงทรงสนับสนุนด้วยการให้เข้าเฝ้าฯ ประทานหนังสือวชิรญาณที่มีโคลง ฉันท กาพย์ กลอน และเชิญให้ไปร่วมแต่งฉันทสมโภชพระมหาเศวตฉัตรในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล พ.ศ. 2454 กับกวีท่านอื่น ๆ เมื่อครั้งนี้นายชิต บุรทัต ยังเป็นสามเณร เพื่อให้ได้มีโอกาสแสดงความสามารถและเป็นกำลังใจในการสร้างวรรณกรรมของกวีด้วย

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า การที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมประเภทฉันทด้วยพระองค์เองก็ดี หรือการส่งเสริมอุปถัมภ์กวีของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ก็ดี ล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดกวีและวรรณกรรมประเภทฉันทได้เฟื่องฟูจนเป็นที่นิยมมากในสมัยนั้น

2.2.3 ความบันเทิงจากกวีผู้แต่งฉันท ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีกวีที่สามารถแต่งฉันทได้และชอบแต่งฉันทเกิดขึ้นมากมาย เช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราช -
 วิจารณ์ เฮอร์มณีพิทยาลงกรณ์ หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรกรถึก) นายชิต บุรทัต
 เป็นต้น บุคคลเหล่านี้นอกจากจะสร้างผลงานไว้มากมายแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อผู้อ่านมาก กล่าวคือ
 กวีเหล่านี้มีความสามารถในการ เรียงร้อยถ้อยคำในวรรณกรรมประเภทฉันทของตนได้อย่างจับใจ
 ผู้อ่าน ถ้อยคำที่ใช้เป็นคำธรรมดาอ่านเข้าใจง่าย หัวข้อที่ใช้ในการแต่งขยายวงออกไปกว้าง -
 ขวางขึ้น จะใช้ฉันทแต่งเรื่องประเภทใดก็ได้สุดแต่ใจของกวี จะเป็นเรื่องขนาดสั้นหรือขนาด
 ยาวก็ได้ เมื่อผู้อ่านได้อ่านวรรณกรรมประเภทฉันทของกวีเหล่านี้แล้ว ทำให้เกิดความคิดว่า การ
 แต่งฉันทไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไร สามารถใช้คำธรรมดาแต่ง เรื่องที่มีขนาดไม่ยาวนักซึ่ง เป็น
 เรื่องที่ตนเองชอบได้ จึงมีผู้นิยมแต่งฉันทกันมากขึ้น เช่น นายชิต บุรทัต ได้อ่านอิสรราชคำฉันท
 ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (ดิ้น สาลักษณ์) เกิดความประทับใจจนเกิดแรงบันดาลใจให้แต่ง
 คำฉันทเรื่องยาวของตนเองขึ้นบ้าง คือ สามัคคีเภทคำฉันท

อีกประการหนึ่ง เมื่อมีกวีที่มีความสามารถในการสร้างวรรณกรรมประเภทฉันท
 ที่ดีมากมาย ทำให้ผู้ที่ได้อ่านวรรณกรรมประเภทนี้เกิดความประทับใจ ความนิยมในการอ่านฉันท
 จึงขยายตัวตามไปด้วย

ดังนั้น อิทธิพลของกวีผู้แต่งฉันทจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ความนิยม
 แต่งและอ่านฉันทขยายไปสู่วงกว้างและแพร่หลายขึ้นกว่า เดิม

2.2.4 ช่องทางในการเผยแพร่งานประพันธ์ วารสารและหนังสือพิมพ์ เป็นช่องทางที่สำคัญ
 ในการเผยแพร่วรรณกรรมประเภทฉันท ทำให้วรรณกรรมประเภทนี้ได้รับความนิยมอย่างยิ่ง ใน
 สมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 มีการออกวารสารและหนังสือพิมพ์มากมาย วารสารและ
 หนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านวรรณกรรมและอักษรศาสตร์ก็มีไม่น้อย วารสารและหนังสือพิมพ์
 เหล่านี้จะมีคอลัมน์ เฉพาะสำหรับให้ผู้อ่านที่สนใจการประพันธ์ได้มีโอกาสนำบทประพันธ์ของตนเอง
 มาลงพิมพ์ เพื่อแสดงความสามารถให้ประจักษ์แก่สาธารณชน นอกจากนี้ยังมีผู้อ่านอีกประเภหนึ่ง
 ซึ่งส่งบทประพันธ์มาลงพิมพ์โดยต้องการผลประโยชน์ตอบแทนจากการประพันธ์ของตนในฐานะผู้
 สร้างสรรค์ผลงานใหม่ งานประพันธ์ที่พบว่าลงพิมพ์ในวารสารและหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6

มากกว่างานประพันธ์ประเภทอื่นใด คือ วรรณกรรมประเภทฉันทน์ ดังนั้นวารสารและหนังสือพิมพ์ จึงนับว่ามีความสำคัญต่อการเผยแพร่วรรณกรรมประเภทฉันทน์ในสมัยนี้ด้วย

ปัจจัยทั้งสี่ข้อที่ได้กล่าวมานี้ นับเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้วรรณกรรมประเภทฉันทน์เฟื่องฟูมาก ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 และมีความเปลี่ยนแปลงในแง่ที่พัฒนาขึ้นทั้งรูปแบบและเนื้อหา นอกจากนี้ยังมีผลต่อการขยายตัวของความนิยมแต่งและอ่านฉันทน์อีกด้วย

2.3 กวีผู้มีบทบาทสำคัญในการประพันธ์ฉันทน์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 การประพันธ์วรรณกรรมประเภทฉันทน์เฟื่องฟูมาก เพราะมีกวีที่มีความสามารถเกิดขึ้นหลายท่าน จะได้แบ่งกล่าวถึงกวีในแต่ละสมัยดังต่อไปนี้

2.3.1 กวีสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แก่

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารย์ยางกูร) ได้แต่งคำฉันทน์หลายเรื่อง ส่วนใหญ่จะเป็นคำฉันทน์เกี่ยวเนื่องกับพิธีการคือ คำฉันทน์ดุขฐีสั่งเวยกล่อมช้างเผือก เชือกสำคัญ ๆ เกือบทุกเชือกที่มาสู่พระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น พระมหาเทพพรหมคชพงษ์ พระเสวตรสุวภาพรรณ พระเทพชรัตนกริณี เป็นต้น

หลวงธรรมามิณท์ (ถึก จิตรกถึก) เป็นกวีสองสมัย คือ เป็นกวีทั้งในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 การเริ่มงานประพันธ์ของท่านเกิดขึ้นจากการสนับสนุนของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ผลงานวรรณกรรมประเภทฉันทน์ของท่านมีทั้งสิ้น 10 เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นคำฉันทน์ เรื่องที่ประพันธ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น วิเศษวานิชคำฉันทน์ กฎาทกคำฉันทน์ เป็นต้น

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากร ผลงานของพระองค์มีหลายประเภท ผลงานประเภทฉันทน์ได้แก่ ฉันทน์ชมธารพลี ฉันทน์คราวเสด็จประพาส- ไทรโยค คำฉันทน์เรื่องนางโสภณกับรากษส ผลงานของพระองค์มีความน่าสนใจเพราะแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของฉันทลักษณ์ของฉันทน์ซึ่งทรงเคร่งครัดต่อกฎเกณฑ์ของครุ-ลหุ มากกว่ากวีร่วมสมัยท่านอื่น ๆ

พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นทวีพจน์สุปรีชา ทรงเป็นเลขานุการใน สมเด็จพระยากรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ ทรงเป็นกวีที่มีความสำคัญและมีความสามารถผู้หนึ่งในสมัยนั้น ทรงพระนิพนธ์เรื่องอลินจิตต์คำฉันท์ และทรงได้รับ เชิญให้ทรงพระนิพนธ์คำฉันท์ดุชฎีสัง เวยสำหรับงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ร่วมกับ หลวงธรรมมาภิรมณ์ พระยาพจนปรีชา พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

นอกจากนี้ยังมีกวีท่านอื่น ๆ ในสมัยนี้อีก ส่วนใหญ่จะเป็นผู้แต่งหรือผู้ร่วมแต่ง คำฉันท์ดุชฎีสังเวยกล่อมช้างหรือกล่อมพระเจ้าลูกเธอ ได้แก่ หลวงเทพชชชชชช (เดช) พระยามหาอำมาตยาธิบดี (หรั่ง) หลวงมหาสิทธิโวหาร (สีบ) และหมื่นพากย์โวหาร (เริก)

สำหรับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระยา - ดำรงราชานุภาพทรงพระราชนิพนธ์และทรงพระนิพนธ์วรรณกรรมประเภทฉันทโวไวน้อยมาก แต่ทรงมีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์กวี เป็นส่วนใหญ่

2.3.2 กวีสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้แก่

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรม ประเภทฉันทโวไวมามากมาย ทั้งเรื่องขนาดยาวและขนาดสั้น บทละครพูดคำฉันท์ เรื่องมัทนะพาธา นับว่าเป็นพระราชนิพนธ์ประเภทฉันทโวที่ได้รับการยอมรับว่ายอดเยี่ยมที่สุดและเป็นแบบอย่างสำหรับ กวีอื่น ๆ ในการแต่งฉันท

พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ น.ม.ส. ผลงานประเภท ฉันทของพระองค์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี คือ พระนลคำฉันท์ ซึ่งมีการใช้ศัพท์และเล่นคำอย่างแพรวพราว และคำฉันท์สมโภชพระมหาเศวตฉัตร นอกจากนั้น เป็นพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด น.ม.ส.ทรงเป็นกวี ที่มีความคิดก้าวหน้ากว่ากวีร่วมสมัยท่านอื่น เห็นได้จากการที่ทรงประดิษฐ์แบบแผนฉันทขึ้นใหม่ 3 ชนิด ได้แก่ สยามรัตนฉันท สยามมณีฉันท และสยามวิเชียรฉันท ฉันททั้งสามชนิดนี้ปรากฏ ในกวีวิจารณ์ไทยเล่มแรก คือ สามกรุง

พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สวลักษณ์) ผลงานชิ้นเด่นมีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องอลิราชคำฉันท์ แต่เป็น เรื่องที่สำคัญและมีชื่อเสียงมาก เพราะได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งแต่เริ่มแรก คือ พระราชทานเรื่อง คำอธิบาย ความรู้ การแก้ไขข้อบกพร่อง พระราชนิพนธ์คำว่า ตลอดจนทรงจัดพิมพ์ให้อีกด้วย

นายชิต บุรทัต กวีเอกอีกท่านหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งชอบแต่งฉันทมากกว่ากวีท่านใดในสมัยนี้ ผลงานเรื่องยาวที่สำคัญ คือ สามัคคีเภทคำฉันท์แต่งทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และชาติปิยานุสรณ์ทปลุกใจซึ่งแต่ง เป็นกาพย์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พอพระราชหฤทัยมาก จนกระทั่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่ขอภาพถ่ายของ เจ้าของมาลงพิมพ์ประกอบ และภายหลังได้รับพระราชทานนามสกุลด้วย ท่านมีความสามารถในการแต่งฉันทได้รวดเร็วและมีความไพเราะ นอกจากนี้ท่านยังมีผลงาน เบ็ดเตล็ด ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประดูใหม่และศรีกรุง ซึ่งท่าน เป็นนักเขียนประจำ เช่น เรื่องตาไปคำฉันท์ ดรฐราฟิงคำฉันท์ เป็นต้น

หลวงธรรมาภิรมย์ (ถึก จิตรกรถึก) ในสมัยรัชกาลที่ 6 ท่านยังคงเป็นกวีเอกแห่งรัชสมัย ผลงานของท่านซึ่งแต่งขึ้นในสมัยนี้ เช่น คำฉันท์ดุขกฐิสังเวยกล่อมพระเสวตรวชิร-พาหะ ตำราคำประพันธ์ คือ ประชุมลำน่ำ หรือ บรรพกวีวิจารณ์ มีข้อสังเกตคือผู้ที่จะสามารถแต่งตำราคำประพันธ์ได้นั้นจะต้อง เป็น ผู้ที่เชี่ยวชาญและมีความสามารถด้านการประพันธ์อย่างแท้จริง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้รับการยกย่องจากแสงทองในหนังสือภาษาและหนังสือชุดสามว่าทรงพระนิพนธ์ฉันทเรื่องยาวที่อยู่ในชั้นที่มหาชนนิยมยกย่อง ได้แก่ เรื่อง เฉลิมพระเกียรติยศศรีย์คำฉันท์ ในเรื่องนี้มีการนำฉันทวรรณพฤติและฉันทประสมที่แปลกตาและไพเราะมานิพนธ์ด้วย

พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนานี) แต่งคำฉันท์เรื่องยาว 3 เรื่อง ได้แก่ คำฉันท์สามัคคีบรรยาย คำฉันท์ขอเกียรติชวานครราชสีมา (ท่านไม้) เรื่องนี้เคยได้รับการบรรจุไว้ในแบบเรียนภาษาไทยตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ¹⁴ และคำฉันท์เทวธรรมบรรยาย

¹⁴ เรื่องคำฉันท์ขอเกียรติชวานครราชสีมา (ท่านไม้) นี้ เคยใช้ เป็นแบบเรียนวรรณคดีไทยเล่ม 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่าง พ.ศ. 2501-2520 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ. 2498 และใช้เป็นหนังสืออ่านภาษาไทย ท 503 ท 504 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่าง พ.ศ. 2520-2524 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ. 2518

นอกจากนี้แล้วยังมีกวีท่านอื่น ๆ อีก เช่น เจ้าพระยาธรรมาดิกดิมมนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) แต่งฉันทเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น โลกมาตา ขุนจงจัดนิสสัยแต่งนิพนธ์ ศตกรรมะ ขุนสุนทรภาศิตแต่งมารวิไชยคำฉันท์ อ.ท.หลวงพิสัยพิทยากุลแต่งเรื่องนางอมร เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ร้อยกรองที่เสื่อมไปในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ได้ฟื้นตัว ในสมัยรัชกาลที่ 5 และเฟื่องฟูมากในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทฉันทได้รับ ความนิยมแพร่หลายมาก เป็นผลมาจากการให้การสนับสนุนของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ การจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมวรรณกรรมการให้รางวัล ตลอดจนการเกิดกวีที่ชอบแต่งฉันท ทำให้ความนิยมแต่งและอ่านฉันทกันอย่างกว้างขวาง มีวรรณกรรมประเภทฉันทดี ๆ เกิดขึ้นมากมาย และมีความหลากหลายในด้านรูปแบบ และเนื้อหาตั้งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป